

Andrzejki: Od obrzędu do zabawy

Data publikacji: 30.11.2012 20:30

Nie lanie wosku i matrymonialne wróżby dziewcząt, ale impreza w dyskotecce, czy koncert klubie - oto jak najczęściej dziś wyglądają andrzejki. Ale dlaczego właściwie św. Andrzej stał się patronem wróżb matrymonialnych i skąd wzięły się andrzejki?

Skąd pochodzi zwyczaj wróżb andrzejkowych - dokładnie nie wiadomo: - **Geneza tego dnia w Polsce nie jest do końca znana. Jedna z teorii głosi, że jest związana z kulturą grecką, gdzie również w tej porze roku odbywały się wróżby matrymonialne o cechach obrzędów magicznych. Najstarsze przekazy pisane o zwyczaju andrzejkowym w Polsce pochodzą z XIV wieku, na Śląsku zaś z XIX wieku** - mówi Portalowi OX dr Grzegorz Odoj, etnolog, wicedyrektor Instytutu Etnologii i Folklorystyki w Uniwersytecie Śląskim Filii w Cieszynie: - **Warto zaznaczyć, że dzień wigilii św. Andrzeja związany był wyłącznie z wróżbami matrymonialnymi panien. Niezameżne dziewczęta chciały dowiedzieć się, czy wyjdą wkrótce za mąż. Co istotne, w wieczór św. Andrzeja wróżyły tylko dziewczyny -młodzieńcy mieli swoje wróżby w wigilię dnia św. Katarzyny, patronki cnotliwych chłopców. Dziś andrzejki sprawdzają się do zabawy, jednak kiedyś -należy to podkreślić - andrzejki nie łączyły się z zabawą, a wróżby wykonywane były często podczas pracy, np. szkubaczek. Musimy uświadomić sobie, że niegdyś chodziło o poważną kwestię społeczną. Dziewczęta miały świadomość, że ważą się ich losy. Istniał bowiem społeczny nakaz wcześniejszego wychodzenia za mąż, dziewczynę 20 letnią uważano za "starą siwkę", czyli dzisiejszą stara pannę. Sankcje społeczne i dokuczliwości związane ze zbyt długim pozostawaniem w stanie wolnym po części wynikały z obciążeń ekonomicznych. Utrzymanie dziewczęcia było trudniejsze niż chłopca, a wartość jej pracy - np. w polu - stosunkowo mniejsza.**

Dlaczego ta właśnie noc była wyjątkowa? - **Ogólnie wierzono, że wigilia, czyli dzień, wieczór poprzedzający święto jest dniem, w którym praktyki magiczne są szczególnie skuteczne** - mówi etnolog: - **Znaczenie ma również pora roku. Ten czas, późna jesień, sprzyjał tego typu zwyczajom, prac polowych było mniej, było więcej czasu na życie towarzyskie. Co również istotne, jest to czas, kiedy przyroda obumiera, czas przejściowy. Powszechnie niegdyś było przekonanie, że w takim czasie siedziby żyjących są penetrowane przez dusze zmarłych. Z jednej strony obawiano się ich, z drugiej chciano je zmusić, by przemówiły. Wierzono bowiem, że posiadają one wiedzę o przyszłości. Dlatego praktykowane w takim czasie wróżby miały szczególne znaczenie. O znaczeniu tego obrzędu świadczą przekazy o tzw. "ogniach św. Andrzeja" na Rzeszowszczyźnie, które zapalano na wzniesieniach i rozdrożach, by odstraszyć dusze potępionych, szczególnie groźne dla żyjących. Przypomnijmy, że to nie tylko w andrzejki wróżono, w okresie jesienno-zimowym tego typu zwyczaje pojawiają się także, np. 13 grudnia w dzień św. Łucji, w wigilię Bożego Narodzenia, w pierwszy dzień świąt Bożego Narodzenia czy też w Nowy Rok. Kolejną przyczyną, dla której to właśnie koniec listopada był atrakcyjny dla wróżb, to kwestia zbliżającego się mięsopustu, podczas którego wyprawiano niegdyś najwięcej wesel, co skłaniało dziewczęta do podjęcia myśli o rychłym wyjściu za mąż.**

Jak niegdyś wyglądały andrzejki?: - **Rodzajów wróżb było wiele. Jeden z najbardziej znanych i praktykowanych dzisiaj to wlewanie wosku przez dziurkę od klucza. Klucz symbolizował otwieranie dostępu do wiedzy tajemnej. Cień powstałego z wosku kształtu miał mieć zarys oblicza przyszłego męża lub atrybutów związanych z jego pracy. Inną popularną wróżbą było układanie butów "od rogu izby do progu", ta panna, której but znajdował się najbliżej progu spodziewać mogła się rychłego zamążpójścia. Dziewczęta układały też placki ze smalcem na ławie lub kulki z tłuszczu na podłodze i puszczały psa. Oczywiście, najszybciej wydać miała się ta, na której placek i tłuszczową kulkę połakomiło się zwierze. Zrywano również gałązkę z jabłoni czy wiśni, wkładano do wody i - jeśli do Wigilii zazieleniła się - był to znak, że w nadchodzącym roku dziewczyna znajdzie męża. Wierzono również, że noc ta przynosi wieszczce sny, dlatego panny cały dzień pościły a wieczorem zjadały solonego śledzia bez popijania wodą, co miało zapewnić prorocy sen. Jedną z**

popularnych wróżb andrzejkowych było też obieranie jabłek i odczytywanie z obierek pierwszej głoski imienia przyszłego męża - opisuje dr Grzegorz Odoj.

Dlaczego właśnie św. Andrzej miał uchylać rabka tajemnicy w sprawie małżeństwa? Dlatego, że jest on patronem małżeństw i do niego modlić należy się w intencji szczęśliwego pożycia. Jednak warto pamiętać, że święty ten również jest jednym z najważniejszych świętych, nie tylko w Kościele Katolickim: - **Św. Andrzej Apostoł, brat św. Piotra, który wraz ze św. Janem jako pierwszy został powołany na Apostoła, jest jednym z największych świętych czczonych zarówno w Kościele katolickim, jak i prawosławnym** - wyjaśnia ks. dr Marek Studenski - dyrektor Wydziału Katechetycznego bielskiej Kurii: - **Uroczystości i święta związane z najważniejszymi świętymi doczekały się otoczki w postaci tradycji i zwyczajów ludowych. Najsilniejsze z nich przetrwały do dziś. Należą do nich zwyczaje związane ze świętem św. Andrzeja Apostoła. Lanie wosku, układanie butów, losowanie przedmiotów są elementem zabawy, zwanej popularnie „andrzejkami”. Pierwotnie „wróżby andrzejkowe” związane były z zamążpójściem, dziś stały się popularną, zwłaszcza wśród młodzieży, formą rozrywki w listopadowy wieczór. Jak należy je oceniać? Trzeba je traktować jedynie jako zabawę. Problem zacząłby się wtedy, gdyby ktoś zaczął je brać na serio, spodziewając się ich wypełnienia. Gdyby Pan Bóg chciał, żebyśmy znali całą przyszłość, to przecież by nam ją wykazał. Tymczasem On chce żebyśmy zawierzyli Jego Opatrzności, tak, jak uczynił to św. Andrzej. Wiara we wróżby to brak zaufania w Bożą mądrość i miłość.**

Większość z nas urządzi sobie andrzejkową zabawę dziś wieczorem lub w sobotę. Warto, podczas rzucania butem, czy podczas lania wosku, pamiętać o niegdysiejszym znaczeniu zwyczaju i o patronie tego dnia.

NG